

NOVI GEODETSKO-GEOINFORMATIČKI NAZIVI 7

Nakon šest objavljenih priloga s definicijama novih geodetsko-geoinformatičkih naziva pripremili smo za čitatelje Geodetskog lista i sedmi. Razlog je ubrzani razvoj tehnologije koji svakodnevno stvara nove nazive. Uključeni su i nazivi iz drugih struka nužni i geodetima.

Svi nazivi poredani su po abecedi. Kada se naziv sastoji od dviju ili više riječi, prva je uvijek imenica. Na primjer *etična umjetna inteligencija* uvrštena je u rječnik kao *inteligencija, etična umjetna*. Zarez znači da je uobičajeni redosljed riječi obrnut. Na isti način upisani su u rječnik i nazivi na stranim jezicima.

Sinonim nazivu u hrvatskom jeziku označen je s *također*. Prednost se daje prvom navedenom nazivu. Ako u stranom jeziku postoje sinonimi, odvojeni su točkom sa zarezom (;).

S *vidi* upućuje se na nazive koji su poslužili u definiciji određenog naziva ili su u uskoj vezi s njim.

U *napomenama* dane su neke dodatne informacije.

baština, geološka

Vidi: geobaština

dataizam

filozofski koncept koji podatak smatra središnjom kategorijom, ne samo u društvu, već i u prirodi te svemiru

Napomena: Dataizam podrazumijeva da su podaci temelj svega te da se svijet može razumjeti i objasniti isključivo analizom podataka.

En. dataism

Fr. dataïsme

Nj. Dataismus

FCD

Vidi: podaci o kretanju vozila

generacija X

osobe rođene otprilike između 1965. i 1980.

Napomena: Odrasli bez interneta, pa 2025. imaju oko 45 – 60 godina.

En. Generation X; Gen X

Fr. génération X

generacija Y

Također: milenijalci

osobe rođene otprilike između 1981. i 1996.

Napomena: Svjedoci dolaska interneta, mobitela i društvenih mreža, pa 2025. imaju oko 29 – 44 godine.

En. Generation Y; Gen Y

Fr. génération Y

generacija Z

osobe rođene otprilike između 1997. i 2012.

Napomena: Prva generacija koja ne pamti život bez interneta i pametnih telefona, takozvani digitalni urođenici, pa 2025. imaju oko 13 – 28 godina.

En. Generation Z; Gen Z

Fr. génération Z

generiranje proširenog pretraživanja

okvir umjetne inteligencije koji poboljšava velike jezične modele uključivanjem vanjskih izvora znanja, poput baza podataka ili baza znanja, u njihove odgovore
Napomena: To pomaže velikim jezičnim modelima da generiraju točniji, ažurniji i kontekstualno relevantniji tekst, smanjujući rizik od netočnih ili “haluciniranih” informacija.

Vidi: okvir umjetne inteligencije

En. generation, retrieval augmented; RAG

Fr. génération augmentée de récupération; RAG

geobaština

Također: baština, geološka

minerali, stijene, tlo, fosili i oblici reljefa koji imaju veliku vrijednost koja opravdava njihovo očuvanje i pravilno upravljanje

Napomena: Iako je naziv udomaćen u engleskom, francuskom i njemačkom jeziku, nije najsigurnije odabran jer prefiks geo- pripada i drugim disciplinama, kao što su npr. geografija i geodezija.

En. geoheritage; heritage, geological

Fr. géopatrimoine

Nj. Geo-Erbe

GeoFM

Vidi: model, geo-temeljni

inteligencija, digitalna

sposobnost digitalnih sustava da obrađuju informacije, uče i djeluju inteligentno

Napomena: Obuhvaća i umjetnu inteligenciju i način na koji ljudi koriste i razumiju digitalne tehnologije.

En. intelligence, digital

Fr. intelligence numérique

Nj. Intelligenz, digitale

inteligencija, etična umjetna

umjetna inteligencije koja osigurava usklađenost s etičkim normama, uključujući temeljna prava kao što su moralna prava, etička načela i povezane temeljne vrijednosti

Vidi: inteligencija, umjetna (Frančula i dr. 2020)

En. intelligence, ethical artificial

Fr. éthique de l'intelligence artificielle

Nj. Ethik der künstlichen Intelligenz

inteligencija, kolektivna

sposobnost skupine ljudi (ili ljudi i strojeva) da zajednički stvara znanje, donosi odluke ili rješava probleme na učinkovitiji način nego što bi to mogao pojedinac

En. intelligence, collective

Fr. intelligence collective

Nj. Intelligenz, kollektive

inteligencija, odgovorna umjetna

umjetna inteligencija koja je korisna, etična, i pouzdana, uskladena s ljudskim vrijednostima, i koja istovremeno minimizira potencijalni rizik i negativne posljedice
Napomena: Uključuje pridržavanje načela poput pravednosti, transparentnosti, odgovornosti, privatnosti, sigurnosti i usmjerenosti na čovjeka te provedbu okvira i praksi za usklađivanje umjetne inteligencije s ljudskim vrijednostima i društvenim dobrom.

Vidi: inteligencija, umjetna (Frančula i dr. 2020)

En. intelligence, responsible artificial; AI, responsible

LMM

Vidi: modeli, veliki multimodalni

MAS

Vidi: sustav, višeagentni

milenijalci

Vidi: generacija Y

En. Millennials

Fr. milléniaux

model, geo-temeljni

temeljni model treniran na geografskim ili prostorno relevantnim podacima

Napomena: Model ima “temeljno znanje” o geografskim informacijama, kartama, satelitskim snimkama, topografiji, prostornim podacima i sličnom.

Vidi: model, temeljni

En. model, geo-foundation

Fr. modèle de géo-fondation

model, temeljni

veliki, općeniti model umjetne inteligencije koji je treniran na vrlo velikim skupovima podataka i koji može obavljati različite zadatke, a da nije za svaki zadatak posebno treniran

En. model, foundation

Fr. modèle de fondation

model, veliki multimodalni

sustav umjetne inteligencije koji može obrađivati i razumjeti više vrsta modaliteta podataka, kao što su tekst, slike, zvuk i video

Napomena: Istovremeno može integrirati i analizirati informacije iz različitih izvora.

En. models, large multimodal; LMM

Fr. grands modèles multimodaux

okvir umjetne inteligencije

alati, biblioteke i strukturirano okruženje za pojednostavljenje razvoja sustava

umjetne inteligencije, kao što su modeli dubokog učenja i strojnog učenja

En. AI framework

Fr. Cadre d'IA

Nj. KI-Framework

pismenost, digitalna

kognitivne, tehničke i socijalno-emocionalne kompetencije i vještine potrebne za učinkovito funkcioniranje u digitalnom okruženju

En. literacy, digital

Fr. littératie numérique

Nj. Kompetenz, digitale

pismenost u području umjetne inteligencije

sposobnost razumijevanja, procjene i primjene sustava i alata umjetne inteligencije na siguran, etičan i učinkovit način

Napomena: Obuhvaća ne samo tehničko znanje o tome kako umjetna inteligencija funkcionira, već i društvene, etičke i praktične implikacije njezine upotrebe.

En. literacy, artificial intelligence; literacy, AI

podaci o kretanju vozila, plutajući ili pomični

podaci koji sadrže vrijeme, položaj i brzinu, a koje izravno prikupljaju vozila u pokretu

Napomena: Tradicionalni prometni podaci prikupljaju se na fiksnoj lokaciji stacionarnim uređajem ili promatračem. Ti se podaci koriste za procjenu prometnih uvjeta u navigaciji, upravljanju prometom i drugim primjenama u prometu.

En. data, floating car; FCD

Fr. données de voiture flottantes

ponovljivost

sposobnost postizanja konzistentnih (dosljednih) rezultata istog istraživačkog tima koristeći se istim eksperimentalnim pristupom

Napomena: Odnosi se na tvrdnju ili hipotezu, nacrt pokusa, provedbu, ishode (rezultate), analizu ishoda i zaključke. Za umjetnu inteligenciju ponovljivost opisuje ponaša li se test umjetne inteligencije na isti način kada se ponovi u istim uvjetima.

En. repeatability

Fr. répétabilité

Nj. Wiederholbarkeit

putanje, virtualne

simulirani putevi ili nizovi točaka, često generirani iz modela ili podataka, koji služe kao osnova za kontrolu, vođenje ili analizu u raznim područjima poput robotike, autonomnih sustava i vizualizacije podataka

Napomena: Za razliku od stvarnih fizičkih putanja, virtualne putanje su apstraktne, predstavljaju željene pokrete, projicirane puteve virtualnih objekata ili rekonstruirane povijesne pokrete i mogu sadržavati više dimenzija poput položaja, semantičkog značenja i vremenskih elemenata. Koriste se u raznim područjima poput robotike, neuroznanosti i analize podataka za razumijevanje i modeliranje složenih sustava.

En. trajectories, virtual

Fr. trajectoires virtuelles

RAG

Vidi: generiranje proširenog pretraživanja

sustav pozicioniranja, vizualni

sustav pozicioniranja koji koristi kameru uređaja za analizu okoline i usporedbu s postojećom 3D kartom ili bazom podataka vizualnih značajki, omogućujući vrlo precizno lociranje i orijentaciju u stvarnom vremenu bez oslanjanja na GPS
Napomena: Ta tehnologija pokreće aplikacije poput proširene stvarnosti (AR) za navigaciju u zatvorenom prostoru (npr. u trgovačkim centrima i zračnim lukama) i u robotici, pružajući preciznije navođenje od tradicionalnih metoda. Vizualni sustav pozicioniranja je ključan za aplikacije koje zahtijevaju precizno usklađivanje s fizičkim svijetom, kao što su slojevi za digitalne blizance, navigacija za autonomne dronove i dijeljena AR iskustva.

Vidi: Wi-Fi trilateracija

En. system, visual positioning; VPS

Fr. système de positionnement visuel

Nj. Positionierungssystem, visuelles

sustav, višeagentni

distribuirani računalni sustav u kojem više autonomnih agenata međusobno djeluje u zajedničkom okruženju kako bi postigli zajedničke ili individualne ciljeve
Napomena: Ti agenti mogu biti softverski programi, roboti ili senzori, svaki sa specijaliziranim ulogama i mogućnostima donošenja odluka, što sustavu omogućuje rješavanje složenih problema s kojima jedan agent ne bi mogao upravljati. Višeagentni sustavi su učinkoviti u decentraliziranom rješavanju problema, složenim simulacijama i upravljanju velikim sustavima poput lanaca opskrbe i prometnih mreža. Svaki agent može percipirati svoju okolinu, donositi odluke i poduzimati radnje neovisno, ali prava snaga višeagentnog sustava leži u kolektivnom ponašanju koje proizlazi iz njihovih interakcija.

En. system, multi-agent; MAS

tehnologija plovila, inteligentna

integracija digitalnih sustava, uključujući umjetnu inteligenciju, senzore interneta stvari (IoT) i analitiku velikih podataka, s ciljem optimizacije pomorskih operacija

En. technology, intelligent vessel

Nj. Schiffstechnologie, intelligente

udžbenik, inteligentan

moderan, digitalan, interaktivan udžbenik koji se koristi tehnologijom umjetne inteligencije i srodnih područja kako bi poboljšao način na koji učenici uče i ostvaruju interakciju sa sadržajem

En. textbook, intelligent

urođenici, digitalni

Vidi: generacija Z

VPS

Vidi: sustav pozicioniranja, vizualni

web inteligencija

područje istraživanja koje koristi umjetnu inteligenciju za razumijevanje i korištenje World Wide Weba,

En. Web intelligence; WI

WI

Vidi: web inteligencija

Wi-Fi

tehnologija koja omogućuje bežični prijenos podataka između uređaja, obično u obliku lokalne mreže

Napomena: Skraćenica potječe od engleskog naziva Wireless Fidelity, koji nema neko posebno značenje, već je više marketinški izraz.

En. Wi-Fi

Wi-Fi triangulacija

Vidi: Wi-Fi trilateracija

Wi-Fi trilateracija

metoda određivanja položaja uređaja mjerenjem jačine signala s više obližnjih Wi-Fi pristupnih točaka kako bi se procijenila udaljenost od uređaja do svake pristupne točke, a zatim izračunavanjem presjeka tih udaljenosti pronašao položaj uređaja

Napomena: Često se pogrešno naziva Wi-Fi triangulacija.

Vidi: Wi-Fi

En. Wi-Fi trilateration

znanost, urbana

interdisciplinarno područje koje proučava raznolika urbana pitanja i probleme

Napomena: Na temelju istraživačkih nalaza različitih disciplina poput povijesti, ekonomije, sociologije, uprave, arhitekture, urbanog inženjerstva, prometnog inženjerstva, krajobrazne arhitekture, inženjerstva zašтите okoliša i geoinformatike, cilj joj je stvoriti teorijsko i praktično znanje koje doprinosi razumijevanju i rješavanju problema urbanih pitanja u suvremenom društvu.

En. science, urban

Fr. sciences urbaines

Nj. Wissenschaft, urban

Literatura

Casebourne, I., Shi, S., Hogan, M. et al. (2025): Using AI to Support Education for Collective Intelligence, *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, 35, 3, 1597–1629, <https://doi.org/10.1007/s40593-024-00437-7>, (25. 9. 2025.).

Dilmegani, C. (2025): Large Multimodal Models (LMMs) vs LLMs in 2025, *AI Multiple Research*, <https://research.aimultiple.com/large-multimodal-models/>, (4. 6. 2025.).

Europska komisija (2019): Etičke smjernice za pouzdanu umjetnu inteligenciju, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/

- JURI/DV/2019/11-06/Ethics-guidelines-AI_HR.pdf, (8. 5. 2025.).
- Frančula, N., Lapaine, M., Jazbec, I.-P. (2000): Kartografski rječnik, Hrvatsko kartografsko društvo, Naklada Dominović, <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/knjiga/19366>, (8. 10. 2025.).
- Hashemi-Pour, C., Gillis, A. S. (2025): What is responsible AI? TechTarget, <https://www.techtarget.com/searchenterpriseai/definition/responsible-AI>, (8. 5. 2025.).
- Janowicz, K., Mai, G., Huang, W., Zhu, R., Lao, N., Cai, L. (2025): GeoFM: how will geo-foundation models reshape spatial data science and GeoAI? *International Journal of Geographical Information Science*, 39, 9, 1849–1865, <https://doi.org/10.1080/13658816.2025.2543038>, (25. 9. 2025.).
- Jung, J., You, J., Kim, D. (2025): Effective but sustainable? A case of a digital literacy program for older adults, *Education and Information Technologies*, 30, 13309–13330, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10639-025-13364-4>, (10. 7. 2025.).
- Kreativno.hr (2020): Tehno religija – Internet svih stvari, <https://kreativno.hr/teho-religija-internet-svih-stvari/>, (2. 7. 2025.).
- Peng, Z., Kuai, X., Ke, S., Dong, X., Guo, R. (2025): Enhancing geodatabases operability: advanced human-computer interaction through RAG and Multi-Agent Systems, *Big Earth Data*, 9, 2, 217-242, <https://doi.org/10.1080/20964471.2025.2483541>, (7. 6. 2025.).
- Peple, G. T., Iwueze, S. N. (2025): Emerging Technologies and their integration in Surveying Profession, *Coordinates*, 7, 23–27, <https://mycoordinates.org/pdf/july25.pdf>, (23. 8. 2025.).
- ScienceDirect (2021): Geoheritage, <https://www.sciencedirect.com/topics/earth-and-planetary-sciences/geoheritage>, (9. 5. 2025.).
- Sosnovsky, S., Brusilovsky, P., Lan, A. (2025): Intelligent Textbooks, *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, 35, 3, 967–986, <https://doi.org/10.1007/s40593-024-00451-9>, (25. 9. 2025.).
- Wikipedia (2024): Urban science, https://en.wikipedia.org/wiki/Urban_science, (6. 6. 2025.).

Nedjeljko Frančula i Miljenko Lapaine